

TADQIQOTLAR

ILM-FAN

TEKNOLOGIYALAR

ZAMONAVIY ILM-FAN VA INNOVATSIYALAR NAZARIYASI

ILMIY-AMALIY KONFERENSIYA

2025

Google Scholar

Andijan, Uzbekistan

+998945668868

<https://innoworld.net>

« ZAMONAVIY ILM-FAN VA INNOVATSIYALAR
NAZARIYASI » NOMLI ILMIY, MASOFAVIY, ONLAYN
KONFERENSIYASI TO'PLAMI

2-JILD 2-SON

Konferensiya to'plami va tezislari quyidagi xalqaro
ilmiy bazalarda indexlanadi

Google Scholar

ResearchGate

zenodo

ADVANCED SCIENCE INDEX

Directory of Research Journals Indexing

www.innoworld.net

O'ZBEKISTON-2025

KORRUPSIYA –IQTISODIY TARAQQIYOTI UCHUN XAVF

Valiyev Muhammadjon Bahodir o'g'li

Agrobank ATB Andijon viloyat boshqarmasi bosh yuriskonsult

Annotatsiya: Ushbu maqolada “korrupsiya” tushunchasining mazmun-mohiyati haqida qisqacha ta’rif berish asosida davlat va jamiyat taraqqiyoti uchun xavf soluvchi illat ekanligi ko’rsatib berilgan. Korrupsiya illatining kelib chiqish tarixi, rivojlanishi, shakllari ifoda etilgan. Ushbu illatning diniy manbalarda ham qayd etilganiga ham qisqacha asoslar keltirilgan. Yurtimiz va dunyoning ayrim davlatlarida korrupsiyaning holati va unga qarshi kurashish haqida ma’lumotlar berilgan.

Kalit so’zlar: korrupsiya, pora, davlat, qonun, jamiyat, illat, huquqiy ong, huquqiy madaniyat, shaxsiy manfaat, siyosiy vaziyatlar.

Kirish. Korrupsiya - jamiyatning turli yo'llar bilar iskanjaga oladigan daxshatli illatdir. Ushbu illat davlat, jamiyat taraqqiyotiga, uning sohaları rivojiga to'siq bo'ladi, demokratiya, huquq va qonun ustuvorligiga putur yetkazadi, inson huquqlari buzulishiga olib keladi, bozorlar faoliyatiga to'sqinlik qiladi, hayot sifatini yomonlashtiradi va odamlar xavfsizligiga taxdid soladigan uyushgan jinoyatchilik, terorizm va boshqa hodisalar ildiz otib, gullashi uchun sharoit yaratib beradi. Xalqning kayfiyatiga salbiy ta'sir qiladi, adolat haqida qarashlariga va davlatga nisbatan ishonchsizlik olib keladi. Shu sababli uning asoslari, kelib chiqishini o'rganish va kurashish dolzarb masalalardan biri.

Tadqiqot uslublari. Ushbu maqola tahliliy tadqiqot sifatida ilmiy-nazariy manbaalar tahlilini va qonun hujjatlari asoslarini o'z ichiga oladi. Ushbu maqolada sohaga oid bo'lgan ilmiy tushunchalar, yurtimizda va xorijiy mamlakatlarda ushbu sohada amalda bo'lgan holatlar tahlil qilingan. Ushbu tadqiqotni amalga oshirishda bilishning umumiy-ilmiy metodlari bo'lgan dialektik metod, tarixiy-qiyosiy tahlil, tizimli tahlil qilish uslublari, shuningdek, umumiy mantiqiy metodlar – induksiya, deduksiya, analiz, sintez va maxsus huquqiy metodlar qo'llanildi. Ilmiy adabiyotlar va huquq normalarini sharhlashda grammatik tahlil metodidan ham foydalanilgan.

Ilmiy ishning natijasi. “Korrupsiya” tushunchasining mazmun-mohiyati davlat va jamiyat taraqqiyoti uchun xavf soluvchi illat ekanligi ko’rsatib berish asnosida, unga qarshi murosasizlik shakllanadi. Korrupsiya illatining jamiyatimiz uchun, insonlar uchun birdek kurashish zarurligi ahamiyatini tushunib yetadi.

Asosiy qism. Shu o'rinda korrupsiya atamasiga qonunchilikda berilgan ta'rifni keltirib o'tish joiz: "**korrupsiya** — shaxsning o'z mansab yoki xizmat mavqeyidan shaxsiy manfaatlarini yoxud o'zga shaxslarning manfaatlarini ko'zlab moddiy yoki nomoddiy naf olish maqsadida qonunga xilof ravishda foydalanishi, xuddi shuningdek bunday nafni qonunga xilof ravishda taqdim etish" [3.3-modda]

Korrupsiya - "lotincha (corrumpo-aynish, poraga sotilish) – mansabdor shaxsning o'z mansab bo'yicha berilgan huquqlarni shaxsiy boyish maqsadlarida bevosita suiiste'mol qilishidan iborat amaliyot, qolaversa, mansabdor shaxslarni sotib olish, ularning poraga sotilishi ham korrupsiya deyiladi.[4]

Korrupsiya - hozirgi kunda jamiyat va davlat taraqqiyoti uchun eng katta g'ov sifatida ko'zga tashlanmaoqda. Unga qarshi kurashish zarururligini dolzarb, eng muhim vazifaga aylangan. Ushbu zararli hodisa katta va kichik, badavlat va kambag'al bo'lishidan qat'iy nazar, barcha mamlakatlarda uchraydi. Ushbu zararli illatni bartaraf etish bo'yicha jahon hamjamiyati hamda davlatimiz tomonidan bir qator samarali ishlar amalga oshirilyotgan bo'lsada, hanuzgacha bartaraf etilmayapti.

Korrupsiya muammosi bugungi kunda ilmiy tahlil etiladigan va xavfni baholaydigan mezonlarga ega. Korrupsiyani idrok etish indeksi (CPI) – ekspertlar va biznes rahbarlarining baholashiga asoslangan holda davlat sektorida korrupsiyani qabul qilish darajasi bo'yicha mamlakatlarni baholovch va reytingga joylashtiruvchi ko'rsatkich. CPI odatda [korrupsiyani](#) „shaxsiy manfaatlar uchun ishonib topshirilgan vakolatni suiiste'mol qilish“ deb ta'riflaydi. Indeks 1995-yildan beri har yili Transparency International nodavlat tashkiloti tomonidan chop etiladi. 2022-yil yanvar oyida chop etilgan 2021-yilgi CPI 2020-yil 1-maydan 2021-yil 30-aprelgacha bo'lgan vaqt oralig'idagi vaziyat asosida 180 ta davlatga „100 (juda toza) dan 0 (o'ta korrupsiyalashgan) shkalasi bo'yicha“ o'rin berib chiqqan. [Daniya](#), [Yangi Zelandiya](#), [Finlandiya](#), [Singapur](#) hamda [Shvetsiya](#) dunyodagi eng kam korrupsiyaga uchragan davlatlar sifatida qabul qilinadi va xalqaro moliyaviy shaffoflik reytingida doimiy ravishda yuqori o'rinlarda turadi, eng yuqori korrupsiyaga uchragan davlatlar esa [Suriya](#), [Somali](#) (ikkalasi 13 ball) va [Janubiy Sudandir](#) (11 ball).[6]. Ushbu reytingda yurtimiz 32- o'rinda (2024-yil) qayd etilgan.[6]

O'zbekiston Respublikasi Korrupsiyaga qarshi kurashish agentligi – [O'zbekiston Respublikasida korrupsiyaga](#) qarshi kurashishdagi davlat organi hisoblanadi. Bugungi kunga kelib, jamiyat hayotining barcha sohalarida: iqtisodiy-ijtimoiy sohalarda, oliy ta'lim tizimida, sog'liqni saqlash tizimida, davlat xaridlari sohasida va boshqa sohalarda ham bu illatga qarshi kurash

olib borilyapti. Xalqimizda “Kasalni davolagandan ko‘ra uning oldini olgan afzaldir” degan naql mavjud. Jamiyatimizdagi har qanday jarayonga loqayd munosabatda bo‘lmasdan barchamiz birgalikda unga qarshi kurasha olak, albatta uni yengamiz. Buning uchun avvalo aholining huquqiy ong va madaniyatini oshirish zarur.

Korrupsiyadan ko‘rilayotgan zararining ko‘lami cheksiz. Uning zararini buyuk alloma Mahmud Zamaxshariy o‘ziga xos tarzda ifoda etgan: “Pora faqat nohaqlig-u zolimlarga yordam beruvchidir”. [5]

Din nuqtayi nazaridan ham korrupsiya qoralanadi. Islom dinida pora harom qilingan. Alloh taolo Qur‘oni karimda bunday deydi: **“Bir-birlaringizning mollaringizni nohaq yemanglar. Bilaturib odamlarning mollaridan bir qismini yeyish maqsadida gunoh yo‘l bilan uni hokimlarga uzatmanglar”** (Baqara surasi, 188-oyat). Hadislarda aytadilarki, *“Rasululloh sollallohu alayhi vasallam pora beruvchi, pora oluvchi va ularning o‘rtasidagi vositachini la‘natladilar”* (Imom Ahmad rivoyati).

Shu o‘rinda korrupsiya qarshi kurash usullarini ishlab chiqishdan oldin, uni tarixiy ildizlari, asoslarini, shart-sharoit, manbalarini topish zarur. Korrupsiyaning tarixiy ildizlariga va unga qarshi kurashish xususida ma‘lumotlar ham foydali: korrupsiyaning tarixiy asoslari juda qadimga borib taqalar ekan, bu illat qabila sardorlariga sovg‘a berish odatidan kelib chiqqan deb taxmin qilinadi. O‘sha davrlarda bu normal holat sifatida qabul qilingan. Biroq davlat apparatining murakkablashuvi va markaziylashuvi korrupsiyaning davlat rivojlanishiga katta to‘siq ekanligini oshkor etib qo‘ydi.

Korrupsiyaning quyidagi 4 ta asosiy sababini keltirishimiz mumkin:

1. Shaxsiy sabablar. Korrupsiya “yomon” hodisa, u yaxshi ta‘lim-tarbiya ko‘rmaslik va kam maosh oladigan amaldorlarning nokasligi oqibatida paydo bo‘ladi.

2. Institutsional sabablar. Bunda boshqaruvning kuchsizligi asosiy omil sanaladi. Masalan, kadrlar tayyorlash, hisobga olish va nazorat qilishning samarasizligi, mansabdorlarni yollashning osonligi va ularni oson ishdan haydash ularda uzoq vaqt mansabda turishiga ishonchsizlik paydo bo‘lishi kabilar korrupsiyani rag‘batlantiruvchi omillardir.

3. Tizimiy sabablar. Hukumat ba‘zan jamiyatning shunday talablariga duch keladiki, ularni bajarishning rasmiy tartiblari hali aniq ishlanmagan bo‘ladi va aksar holda uzoq muddatlarga cho‘ziladi. Shunday holatlarda korrupsiyaga to‘g‘ridan-to‘g‘ri va qisqa yo‘llar ochiladi.

4. Ko‘p tomonlama sabablar. Ba‘zan davlat rahbariyatining o‘ziga xos xulqi tufayli davlat boshqaruvida hal qiluvchilik rolini “shaxsiy” omillar bajaradi. Bunday sharoitda davlat mansablariga ishonchga sazovar odamlar tayinlangan taqdirda ham institutsional va tizimga oid muammolar sabab korrupsiya ko‘payadi.

BMT ma'lumotlariga ko'ra, hozir dunyoda har yili 1 trillion AQSH dollari hajmida pora beriladi. Jahon iqtisodiyoti har yili korrupsiya tufayli 2,6 trillion dollar mablag'dan ayriladi, bu jahon yalpi ichki mahsulotining 5 foizidir. BMT Bosh kotibining bildirishicha "Korrupsiya odamlarni maktab, kasalxonalardan mahrum qiladi, investorlarni vahimaga solidi, tabiiy resurslar talon-taroj bo'lishiga sabab bo'ladi, boshqa turli jinoyatlar paydo bo'lishiga shart-sharoit yaratadi.

Xulosa qilib aytganda, korrupsiya jamiyatning taraqqiyotiga to'sqinlik qiladigan va davlatni ich-ichidan yemiradigan og'ir illatdir. U insonlarni tubanlashtirib, adolat o'rniga manfaatni ustun qo'yadi, natijada fuqarolarning davlatga bo'lgan ishonchi pasayadi. Ushbu muammoni hal qilish uchun qonun ustuvorligi, shaffoflik va fuqarolarning huquqiy madaniyatini oshirish zarur. Faqat shu yo'l bilangina korrupsiyaga qarshi samarali kurash olib borish va jamiyat taraqqiyotini ta'minlash mumkin.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI.

- 1.O'zbekiston Respublikasi konstitutsiyasi. Rasmiy nashr. – Toshkent, "O'zbekiston", 2023 yil. -80 b.
- 2."Yangi O'zbekiston strategiyasi 2022-2026" O'zbekiston Respublikasi Prezidentining PF-60-son Farmoni Lex.uz. 2022.
- 3.O'zbekiston Respublikasining qonuni. Korrupsiyaga qarshi kurashish to'g'risida. Toshkent sh., 2017-yil 3-yanvar, O'RQ-419-son.34-modda.
4. <https://uz.wikipedia.org>
- 5.<https://naqshband.uz>
6. https://uz.wikipedia.org/wiki/Korrupsiyani_idrok_etish_indeksi
7. <https://innoworld.net/index.php/zifin/article/view/122>
- 8.Yoshlarda huquqiy madaniyatni shakllantirish yo'lida ilg'or pedagogik texnologiyalarning ahamiyati. (2025). Zamonaviy ilm-fan va innovatsiyalar nazariyasi , 2(1), 16-
18. <https://innoworld.net/index.php/zifin/article/view/247>
- 9.Yoshlarni umuminsoniy prinsiplar asosida tarbiyalashda Navoiy merosining o'rni. (2025). Zamonaviy ilm-fan va innovatsiyalar nazariyasi , 2(1), 1922. <https://innoworld.net/index.php/zifin/article/view/249>
- 10.Ilm fan yangiliklari konferensiyasi. -Andijon-2024, <http://worldlyjournals.com/index.php/ztvdq>